

SALMAN RYŽDI
ČAROBNICA
IZ
FIRENCE

Prevela Jasmina Đorđević

alnari
PUBLISHING

Beograd, 2009.

Posvećeno
Bilu Bjufordu

*Njen hod ne beše hod smrtnika svakog,
Već anđeoskog duha; reči njene
Ne behu kao grla ljudskog zvuk;*

*Duh nadzemaljski, sunce vaseljene
Bi ono što videh...*

— Frančesko Petrarka*

*Ima li kakvog znalca jezika – dovedite ga;
Stranac je došao u grad
I mnogo toga ispričati želi.*

— Mirza Galib

* Prepev Ljubomira Simovića.

1.

Na poslednjem tračku sunca, svetlucavo jezero

NA POSLEDNJEM TRAČKU SUNCA, SVETLUCAVO JEZERO u podnožju kraljevskog grada izgledalo je poput mora istopljenog zlata. Putnik koji bi u smiraj dana naišao ovim putem – ovaj putnik, koji je sada išao putem duž jezera – mogao bi pomisliti da prilazi tronu vladara toliko veličanstveno bogatog da je mogao priuštiti da se deo njegovog blaga saspe u ogromnu rupu u zemlji samo da bi zaslepeo i zadivio svoje goste. I ma koliko jezero zlata bilo veliko, sigurno je bilo samo kap isisana iz mora još većeg bogatstva – putnikova mašta ne bi mogla ni naslutiti veličinu te majke svih okeana! Ne beše ni čuvara na obalama zlatne vode; zar je kralj bio toliko darežljiv da je svim svojim podanicima, pa čak i strancima i posetiocima poput ovog putnika, dozvoljavao da, bez uzdržavanja, vade tečno blago iz jezera? To bi zaista bio pravi princ među ljudima, istinski prezviter Jovan čije je izgubljeno kraljevstvo iz pesama i priča sadržalo neverovatna čuda. Možda se (kao što je putnik pretpostavljao) unutar zidina grada nalazila fontana večne mladosti – možda je čak i legendarni ulaz u Raj na Zemlji bio negde u blizini? Ali, tada je Sunce zašlo za horizont, zlato je potonulo ispod površine vode i izgubilo se. Sirene i guje čuвање ga dok se svetlost dana ne vrati. Do tada, voda će biti jedino blago na ponudi, sa zahvalnošću prihvaćen dar žednom putniku.

Stranac se dovezao volovskim kolima, ali umesto da sedi na njihovim grubim jastucima, on je stajao poput boga, držeći se rukom lako za ram kola napravljen od letava. Vožnja volovskim kolima bila je sve samo ne glatka. Kola na dva točka drmusala su se i poskakivala u ritmu životinjskih papaka i trpela hirove puta pod njihovim točkovima. Uspravljeni čovek lako je mogao pasti i slomiti vrat. Pa ipak, putnik je stajao, bezbrižan i zadovoljan. Kolar je odavno prestao da mu dovikuje, isprva smatravši stranca budalom – ako hoće da umre na putu, neka to i uradi, jer nema čoveka u ovoj zemlji kom će biti žao! Ubrzo, međutim, kolarev prezir nerado je ustupio mesto divljenju. Taj je čovek možda bio glup, moglo bi se reći i da je imao preterano lepo lice budale i nosio budalastu neodgovarajuću odeću – kaput od obojene kože u obliku romba, na takvoj vrućini! – ali njegova ravnoteža bila je besprekorna, takva da ste joj se morali diviti. Vo je gegavo napredovao, točkovi kola upadali su u rupe i preskakali kamenje, a uspravljeni čovek jedva da se njihao i uspevao je, nekako, da izgleda graciozno. Graciozna budala, mislio je kolar, a možda uopšte i nije budala. Možda je neko na koga je trebalo obratiti pažnju. Ako je i imao manu, bilo je to šepurenje, želja da bude ne samo ono što jeste već i da stvori predstavu o sebi samom a, mislio je kolar, u ovim krajevima svi su bili pomalo takvi, pa ovaj čovek na kraju možda i nije toliki stranac. Kada je putnik pomenuo da je žedan, kolar je otišao na obalu da momku donese piće u šolji napravljenoj od izdubljene i lakirane tikve. Pružio ju je strancu, kao nekom aristokrati vrednom služenja.

„Prosto stojiš tu kao neki velikaš, a ja skačem i jurim po tvojoj naredbi“, rekao je kolar mršteći se. „Ne znam zašto s tobom postupam tako dobro. Ko ti je dao pravo da mi naređuješ? Šta si ti, uopšte? Nisi plemić, to je sigurno, inače se ne bi vozio ovim kolima. A opet, imaš takvo držanje. Znači, verovatno jesi neka vrsta bitange.“ Putnik je žedno pio iz tikve. Voda se prelivala preko ivica

njegovih usana i zadržavala se na njegovom obrijanom licu poput neke tečne brade. Na kraju je vratio praznu tikvu, zadovoljno uzdahnuo i obrisao bradu. „Šta sam ja?“, rekao je kao da priča sam sa sobom, ali govoreći istim jezikom kao kolar. „Ja sam čovek s tajnom, eto šta sam – s tajnom koju samo careve uši smeju čuti.“ Vozač je sada bio siguran: taj je momak ipak bio budala. Nije bilo razloga da se prema njemu odnosi s poštovanjem. „Zadrži svoju tajnu za sebe“, rekao je. „Tajne su za decu i uhode.“ Stranac je sišao s kola pred karavansarajem u kom su sva putovanja završavala i iz kog su sva počinjala. Bio je iznenađujuće visok i nosio je platnenu putnu torbu. „I za ljubavnike. I kraljeve.“

U karavansaraju sve je zujalo i bruhalo. Staralo se o životinjama, konjima, kamilama, volovima, magarcima i kozama, dok su razne druge, neukrotive životinje, slobodno jurile: uzvrištali majmuni, psi koji nisu bili ničiji ljubimci. Kreštavi papagaji eksplodirali su poput zelenog vatrometa na nebu. Kovači su radili svoj posao, i drvodelje isto, a na sve četiri strane ogromnog trga muškarci su pod voštanicama planirali svoja putovanja, prikupljali bakaluk, sveće, ulje, sapune i užad. Kuliji s turbanima, u crvenim košuljama i pregačama, neprekidno su trčali tamo-amo noseći na glavama zavežljaje neverovatne veličine i težine. Uopšte, mnogo se dobara utovaralo i istovaralo. Kreveti za noćenje ovde su jeftino izdavani: ležaljke s drvenim ramom, prekrivene bodljikavim dušecima od konjske dlake, poređane u vrste po krovovima jednospratnih zgrada koje su okruživale ogromno dvorište karavansaraja, kreveti na koje je čovek mogao leći, gledati u nebesa i zamišljati da je bog. Iza saraja, dalje ka zapadu, žamorili su logori carevih pukova, nedavno pristiglih iz ratova. Vojska nije smela ulaziti u pojas palate, ali je morala biti u podnožju kraljevskog brda. S besposlenom vojskom koja se nedavno vratila iz bitke moralo se postupati oprezno. Stranac je pomislio na drevni Rim. Car nije

verovao nijednom vojniku osim svom pretorijanskom čuvaru. Putnik je znao da je pitanje poverenja ono na koje će morati uverljivo da odgovori. Ako to ne bude učinio, brzo će umreti.

Nedaleko od karavansaraja izdizala se kula od slonovih kljova koja je označavala put ka kapiji palate. Svi slonovi su pripadali caru i, podigavši kulu od njihovih zuba, on je prikazivao svoju moć. Čuvaj se! – govorila je kula. Ulaziš u svet kralja slonova, suverena tako bogatog debelokošcima da je mogao protračiti zube hiljada životinja samo da bi mene ukrasio. U tom razmetanju silom putnik je prepoznao istu onu raskalašnost koja je gorela i na njegovom čelu poput plamena, ili đavoljeg žiga. Ali, graditelj ove kule pretvorio je u snagu osobinu koja je kod putnika često smatrana slabošću. Da li je moć jedino opravdanje za ekstrovertnu ličnost? – pitao se putnik i nije mogao da odgovori. Samo se nadao da bi lepota mogla biti još jedan takav izgovor, jer on je svakako bio prelep, a znao je da njegov izgled ima sopstvene moći.

Iza kule od kljova stajao je dubok bunar, a nad njim neshvatljivo složena vodovodna mašinerija koja je opsluživala palatu pod kubetima na brdu. *Bez vode nismo ništa*, pomislio je putnik. *Čak će se i jedan car, kad mu se uskrati voda, brzo pretvoriti u prašinu. Voda je pravi vladar, a svi smo mi njene sluge.* Jednom je, kod kuće u Firenci, upoznao čoveka koji je mogao učiniti da voda nestane. Mađioničar bi ispunio vrč do vrha, promrmljao čarobne reči, prevrnuo vrč, a umesto tečnosti, iz njega bi se prosula tkanina – bujica obojenih svilenih marama. Bio je to trik, naravno, i pre nego što je taj dan prošao, putnik je mađioničara nagovorio da mu oda tajnu, a zatim je sakrio među svoje druge misterije. Bio je čovek mnogih tajni, ali samo je jedna bila dostojna kralja.

Put do zidina grada brzo se uzdizao uz brdo, i dok se peo njime, video je kolika je palata u koju je stigao. Očito, bio je to

jedan od najvećih gradova na svetu – veći, činilo se njegovom oku, od Firenze, ili Venecije, ili Rima, veći od ijednog grada koji je putnik ikada video. Jednom je posetio London, i on je bio manja metropola od ovoga. Dok je svetlost zamirala, činilo se kao da grad raste. Zbijena predgrađa nagomilala su se izvan zidina, mujezini su pozivali sa svojih minareta, a u daljini je mogao videti svetla velikih imanja. Vatre su počele da gore u sutonu, poput upozorenja. Iz crne nebeske činije ognjem su odgovarale zvezde. *Kao da su zemlja i nebo armije koje se pripremaju za bitku*, pomislio je. *Kao da su se njihove ulogorene vojske primirile i čekaju da dođe dan rata*. A u svim tim lavirintima ulica i svim tim kućama moćnika, preko, na ravnicama, nije bilo niti jednog čoveka koji je čuo njegovo ime, niti jednog koji će spremno poverovati u priču koju će on ispričati. Prešao je svet da bi to učinio, i učiniće to.

Išao je krupnim koracima i privlačio mnoge radoznale poglede, zbog svoje svetle kose, ali i zbog svoje visine. Dugačka i, mora se priznati, prljava svetla kosa slivala se oko njegovog lica poput požutele jezerske vode. Staza se uzdizala pored kule od kljova ka kamenoj kapiji na kojoj su dva slona u bareljefu stajala jedan ka drugom. Kroz tu kapiju, koja je bila otvorena, dopirali su zvuci ljudskih bića u igri, jelu, piću, bančenju. Vojnici koji su stražarili uz Slonovsku kapiju stajali su opuštenu. Prave prepreke ležale su dalje. Ovo je bilo javno mesto, mesto za sastajanje, trgovanje i zadovoljstvo. Muškarci su užurbano prolazili pored putnika, vođeni glađu i žeđu. Na obe strane kamenom popločanog puta između spoljne i unutrašnje kapije bile su krčme, kafane, tezge s hranom i torbari svih vrsta. Većito se nešto kupovalo i prodavalo. Odeća, posuđe, tričarije, oružje, rum. Glavna pijaca ležala je izvan manje, južnije kapije grada. Stanovnici grada kupovali su na njoj i izbegavali ovo mesto za neupućene pridošlice koji nisu znali pravu cenu stvari. Ovo je bila tržnica za varalice, tržnica za lopove, bučna, preskupa,

prezira vredna. Ali umorni putnici, ne znajući plan grada i svejedno nevoljni da obilaze spoljne zidine do većeg, poštenijeg bazara, nisu imali izbora nego da posluju s trgovcima uz Slovensku kapiju. Njihove potrebe bile su hitne i proste.

Živi pilići, bučni od straha, obešeni naglavačke, lepršali su krilima, uvezanih nogu, i čekali kotao. Za vegetarijance je bilo drugih, tiših kotlova, povrće nije vrištalo. I da li je to ženske glasove putnik mogao čuti na vetru, kako urlaju, zadevaju, mame, smeju se nevidljivim muškarcima? Da li je to žene namirisao na večernjem povetarcu? Svejedno, bilo je prekasno da večeras potraži cara. Putnik je u džepu imao novac i prešao je dug, zaobilazan put. To je bio njegov način: da ka cilju krene izokola, sa mnogo skretanja i lutanja. Otkad je stao na kopno u Suratu, putovao je preko Buranpura, Handije, Siron-dža, Narvara, Gvaliora i Dolpura do Agre, a iz Agre do ovog mesta, nove prestonice. Sada je želeo najudobniji krevet koji je mogao dobiti, ženu, po mogućnosti bez brkova, i najzad, obilje zaborava, bekstvo od sebe samog kakvo se ne može pronaći u naručju žene već samo u dobrom, jakom piću.

Kasnije, kada su mu želje bile zadovoljene, spavao je u smrdljivom bordelu, sladostrasno hrčući pokraj bludnice s nesanicom i sanjao. Mogao je da sanja na sedam jezika: italijanskom, španskom, arapskom, persijskom, ruskom, engleskom i portugalskom. Skupljao je jezike kao što je većina mornara skupljala bolesti; jezici su bili njegova gonoreja, njegov sifilis, njegov skorbut, njegova groznica, njegova kuga. Čim je zaspao, pola sveta je počelo da brblja u njegovom mozgu, pričajući čudesne priče putnika. U tom neotkrivenom svetu, svaki dan je donosio vesti o novim čarima. Vizionarska, osvešćujuća, bajkovita poezija svakodnevice još nije bila skrhana zatucanim, prozaičnim činjenicama. I sam je bio pripovedač, iz doma su ga odvukle priče o čudima, a naročito jedna priča – priča koja će mu doneti bogatstvo ili ga koštati života.

2.

Na piratskom brodu škotskog milorda

NA PIRATSKOM BRODU ŠKOTSKOG MILORDA *Scáthach*, nazvanom po čuvenoj boginji ratnici sa Skija, plovilu čija je posada godinama zadovoljno pljačkala i otimala uzduž i popreko Kariba, ali koje je trenutno išlo ka Indiji državnim poslom, malaksali firentinski slepi putnik izbegao je da ga po kratkom postupku bace u Belu reku Južne Afrike tako što je iz uha zaprepasćenog vođe palube izvukao živu vodenu zmiju i bacio je u more. Našli su ga ispod kreveta u pramcu broda, sedam dana nakon što je brod obišao Igleni rt u podnožju afričkog kontinenta, u dubletu i uskim pantalonama boje senfa, umotanog u dugački kaput napravljen od jarkih rombova kože, poput harlekinove odeće, kako grli malu putničku torbu i mirno spava, glasno hrčuci, ne trudeći se da se sakrije. Činilo se da je savršeno spreman da ga otkriju, zaprepašćujuće uveren u svoje moći šarmiranja, ubeđivanja i mađijanjanja. Na kraju, već su ga daleko prevezli. Zaista, pokazao se kao prilično dobar mađioničar. Zlatne novčiće pretvarao je u dim, a žuti dim ponovo u zlato. Iz prevrnutog vrča sveže vode kuljala je poplava svilenih marama. Umnožavao je ribe i vekne prelazeći preko njih svojim elegantnom rukom, što je, naravno, bilo bogohulno, ali su mu gladni mornari lako oprostili. Prekrstivši se žustro, da bi se obezbedili protiv gneva Isusa Hrista što njegov položaj uzurpira

ovaj poslednji čudotvorac, halapljivo su pojeli svoj neočekivano izdašan, teološki neispravan ručak.

Čak je i sam škotski milord, Džordž Luis Hoksbenk, lord Hoksbenk iz istoimene loze – što je značilo, po škotski, Hoksbenk od Hoksbenka, plemić kog ne treba mešati s nižim, neplemenitim Hoksbenkovima – brzo bio šarmiran kada je uljez harlekin doveden u njegovu kabinu na sud. U to vreme, mlada bitanga je sebe zvala Učelo. „Učelo di Firenze, mađioničar i učenjak, vama na usluzi“, rekao je na savršenom engleskom jeziku, duboko se naklonivši sa gotovo aristokratskom veštinom, a Lord Hoksbenk se nasmešio i pomirisao svoju neparfemisanu maramicu. „Za kog bih mogao pomisliti da je čarobnjak“, odgovorio je, „da ne znam za slikara Paola istog imena i iz istog mesta, koji je u vašoj katedrali napravio *trompe-l'oeil* fresku u čast mog pretka ser Džona Hoksbenka, poznatog kao Đovani Milano, najamnika, negdašnjeg generala Firence, pobednika u bici kod Polpeta; i da taj slikar nije, nažalost, mrtav svih ovih godina.“ Mladi probisvet drsko je coknuo jezikom u znak neslaganja. „Očigledno, ja nisam pokojni umetnik“, izrekao je isprisivši se. „Ovaj *pseudonimo di viaggio* odabrao sam jer na mom jeziku ta reč znači 'ptica', a ptice su najveći putnici.“

Tada je iz nedara izvukao sokola s kukuljicom, a sokolarsku rukavicu stvorio ni iz čega i oboje predao zapanjenom lordu. „Soko za lorda Hoksbenka“, rekao je sa savršenom formalnošću, a onda, kada je lord Hoksbenk navukao rukavicu na ruku i kada je ptica stala na nju, on, Učelo, pucnuo je prstima kao kada žena povlači svoju ljubav, nakon čega je, na poprilično zaprepašćenje škotskog milorda, i jedno i drugo nestalo, ptica na rukavici i rukavica pod pticom. „Pored toga“, nastavio je mađioničar, vraćajući se pitanju svog imena, „u mom gradu, ta tajanstvena reč, ta skrivena ptica, delikatno je ulepšan pojam za izvestan muški organ, a ja sam ponosan onim koji imam, premda nemam bolesnu